

Filles de l'emergència climàtica: Reproducció, embaràs i criança a la ciutat de Barcelona

Direcció publicació:

Beatriz San Román
Irene Salvo Agoglia

Continguts d'aquest número:

Ana Cerezuela González
Helena Montasell i Punsola
Carolina Remorini

Imatges:

Kitagawa Utamaro
(Col·lecció Digital CCO Metropolitan
Museum of Art, Nueva York)

Coordinació:

Victòria Badia

Traducció:

Victòria Badia

Maquetació:

Zenaida-Maria Andreica Gheorghe

Notícies i agenda:

Ana Cerezuela

Subscripció i contacte:

gr.afin@uab.cat

ISSN: 2013-2956

Filles de l'emergència climàtica

En els últims anys, ha crescut la preocupació pels efectes del canvi climàtic i la contaminació en la salut durant l'embaràs i la primera infància. Aquesta inquietud és especialment rellevant en contextos urbans, on es concentra i viu la major part de la població mundial.

Diversos estudis mèdics han demostrat que alguns productes químics presents en l'aire, l'aigua o en els objectes que fem servir a diari poden imitar l'acció de les hormones humanes naturals i, fins i tot, impedir el seu funcionament habitual, per la qual cosa se les coneix habitualment com a "disruptors endocrins". Aquests contaminants han estat relacionats amb trastorns en la menstruació, problemes de fertilitat i malalties cardiovasculars, entre altres efectes sobre la salut materna i infantil, com la diabetis gestacional, la preeclàmpsia, els parts prematurs o, inclús, les morts fetals. Així mateix, la llet materna pot contenir residus d'aquests contaminants, que afecten el sistema immune i digestiu dels nounats i que s'han vinculat amb al·lèrgies o alteracions del desenvolupament neurològic.

En sentit més ampli, l'exposició a condicions ambientals adverses derivades del canvi climàtic, com les temperatures extremes, les sequeres o els fenòmens meteorològics extrems, augmenta el risc de complicacions gestacionals a través de diversos mecanismes biològics.

Per exemple, l'augment dels nivells d'hormones associades a l'estrès durant la gestació afecta l'expressió dels gens, la qual cosa, al seu torn, pot influir en el desenvolupament cerebral del nadó.

La ciència ha identificat que existeixen "finestres de vulnerabilitat", és a dir, moments especialment delicats durant l'embaràs en què l'entorn pot tenir un impacte decisiu en la salut futura del nadó.

Aquest tipus de troballes ha estat publicat també en diferents mitjans de comunicació. El gener de 2024, la portada de *XL Semanal*, el suplement dominical més llegit a Espanya, va incloure una imatge impactant: un nadó envoltat d'escombraries i objectes plàstics, sota el titular "Europa intoxicada: El cuerpo de todos los europeos, en especial el de los bebés, está contaminado por los compuestos químicos que nos rodean". Més enllà de l'efecte intrigant de la fotografia, titulars com

Boating Party with Children Swimming [Díptic de gravats en fusta; tinta i color en paper]. Kitagawa Utamaro. *Metropolitan Museum of Art*, Nueva York. Licencia CC0.

"Wife" de la sèrie Connoisseur of Modern Customs ([Tōsei fūzoku tsū](#)). [Gravat en fusta; tinta i color sobre paper].
Kitagawa Utamaro. *Metropolitan Museum of Art*, Nueva York.
Licència CC0. (Ca 1790).

aquest reflecteixen un sentiment creixent en la població en general: la por als efectes nocius que la degradació ambiental està tenint sobre les generacions presents i futures.

El cas de Barcelona

El temor als efectes de la contaminació i el canvi climàtic en la reproducció i la vida humana no és abstracte ni llunyà, sinó una realitat que travessa el dia a dia de moltes persones embarassades que viuen en grans ciutats. A Barcelona, per exemple, els nivells de contaminació superen des de fa anys les recomanacions de l'Organització Mundial de la Salut (OMS) per a substàncies com el diòxid de nitrogen i les partícules en suspensió a l'aire, que afecten especialment nens, nenes i persones adultes amb malalties respiratòries. Alguns dels efectes del canvi climàtic ja són evidents en aquesta ciutat, com la major freqüència d'onades de calor i un augment significatiu de les nits en què les temperatures no baixen dels 25 °C, les conegudes com a "nits tòrrides". Només el mes de juny de 2025, es van registrar 12 nits tòrrides, un rècord històric al país segons informa el Servei Meteorològic de Catalunya (METEOCAT). El canvi climàtic comporta menys pluges, tempestes més breus i intenses, pedregades, pujada del nivell del mar, reducció de les platges i, fins i tot, un major risc d'incendis forestals. Segons dades del METEOCAT, els anys 2022,

2023 i 2024 es van constatar a Catalunya anomalies de temperatura de 2,7 °C, 2,4 °C i 2,2 °C anuals, respectivament, la qual cosa implica un risc climàtic que se situa per sobre del d'altres ciutats com Nova Delhi, Atenes o Tòquio. A Catalunya, el 2025 ha estat l'any amb més dies seguits de calor per sobre dels 40 °C, i el segon més càlid des que se'n tenen registres. Tot això té conseqüències sobre les decisions reproductives. Igual que a la resta d'Espanya i Europa, la natalitat ha patit una davallada en els últims anys a Barcelona per raons socioeconòmiques, culturals i també ambientals. Moltes persones, especialment joves, es plantegen seriosament mudar-se fora de la ciutat abans de tenir fills. Una enquesta de l'Ajuntament de Barcelona realitzada el 2021 va revelar que el 30 % dels residents desitjava anar-se'n a viure a un altre lloc.

Malgrat el creixent nombre d'estudis científics i notícies sobre aquests temes, encara desconeixem com les dones afronten els desafiaments que planteja l'entorn urbà actual: quines decisions prenen, com busquen protegir-se i quines estratègies despleguen per resguardar la seva salut i la dels seus fills davant la contaminació i, també, la calor extrema derivada del canvi climàtic. Al llarg de les últimes dècades, les campanyes de salut pública han insistit en la importància dels hàbits de vida de les dones per a la salut durant i després de l'embaràs i en la infància. Però en

“Woman Holding Up a Parasol,” de la sèrie Ten Classes of Women’s Physiognomy (Fujo ninsō juppen: Higasa o sasunna) [Gravat en fusta; tinta i color en paper]. Kitagawa Utamaro. *Metropolitan Museum of Art*, Nueva York. Licència CC0. (Ca 1792-93)

aquest nou escenari de crisi climàtica i contaminació urbana, moltes mares expressen dubtes i incertesa: Què poden fer realment per protegir-se? Com actuar davant d'amenaques que no sempre es veuen ni es poden evitar? Davant la falta de respostes clares, aquestes dones busquen les seves pròpies formes d'adaptar-se, innovar i impugnar decisions que afecten la seva salut i la de les seves filles i fills.

“Hour of the Rat: Mistress” de la sèrie Women’s Daily Customs (Fuzoku bijin tokei) [Gravat en fusta; tinta i color en paper]. Kitagawa Utamaro. Metropolitan Museum of Art, Nueva York. Licència CC0. 1790.

Un estudi antropològic sobre l'experiència de les mares

Per entendre com viuen les persones gestants els efectes del canvi climàtic i la contaminació en el seu dia a dia, el Grup de Recerca AFIN de la Universitat Autònoma de Barcelona va posar en marxa el projecte *Viure l'embaràs a Barcelona: dones i persones gestants davant l'emergència climàtica*. Aquest projecte ha estat possible gràcies al finançament de l'Ajuntament de Barcelona i ha comptat amb la col·laboració de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau, l'Hospital Sant Joan de Déu i l'Hospital del Mar.

L'estudi, desenvolupat des del 2024 fins avui, busca conèixer la vivència de les dones davant els canvis ambientals i l'emergència climàtica, en particular durant el seu embaràs, i com aquests influeixen en els desitjos reproductius, les decisions quotidianes i els projectes de vida dels qui viuen a la ciutat. Per a això, ens centrem en les experiències concretes de les participants: com es desplacen per la ciutat, què consumeixen, com tenen cura de si mateixes, quins espais consideren segurs o perillosos, o quines dificultats troben en els seus habitatges o en l'entorn urbà. D'aquesta manera, busquem comprendre com s'habita la ciutat en un context marcat per la crisi climàtica.

L'estudi ha estat dut a terme mitjançant una metodologia mixta, és a dir, combinant tècniques qualitatives i quantitatives. En una primera fase, vàrem realitzar 35 entrevistes en profunditat a dones gestants o mares de nens i nenes petites residents als 10 districtes de la ciutat. Les participants van ser contactades mitjançant cartells, xarxes socials i les institucions de salut col·laboradores en l'estudi. A partir dels resultats obtinguts, en una segona fase, vàrem dissenyar i distribuir una enquesta, per emplenar de manera anònima i mitjançant un formulari accessible online, en la qual van participar 313 persones residents a Barcelona, que havien estat embarassades durant els últims tres anys.

Raons climàtiques per fugir de la ciutat: “*És inhabitable ara mateix*”

Una àmplia majoria de les mares enquestades a Barcelona assenyala que desitjaria viure en un lloc amb millors condicions ambientals i d'habitabilitat. El 15,3 % de les enquestades ja ha canviat de residència a la recerca d'un entorn més saludable, el 26,8 % té la intenció de fer-ho, i el 40,6 % voldria mudar-se, però no pot per motius econòmics. Les entrevistes en profunditat donen suport a aquesta tendència: nombroses participants expressen el desig de traslladar-se fora del centre de la ciutat o cap als afores, a la recerca d'un entorn més adequat per la criança.

Les seves raons es relacionen amb expectatives específiques sobre com hauria de ser un entorn considerat saludable: busquen reduir l'exposició a la contaminació ambiental i acústica, millorar el confort tèrmic dins de la llar i tenir un major contacte amb la natura i els espais verds. En els mesos de calor, moltes persones han de renunciar a l'aïllament acústic que proporcionen les finestres i obrir-les per combatre les nits tòrrides. Per elles, la preferència per carrers amb poca aglomeració, tranquil·litat i absència de sorolls recurrents és una expectativa molt important.

"Quan vaig tenir el nadó em vaig adonar que a Barcelona hi ha molt soroll constantment arreu, perquè al final penses, ostres, un nadó tan petit! I què penses? Quin horror

estar enmig d'això, és un horror! Sobretot, ja et dic, les motos... és una cosa que comentem moltes mares, quin horror quan vas caminant i de sobte estàs en un semàfor i arrenca la moto, és com que ja notes el nadó que fa... ¿no? Se sobressalta. I sobretot això, el soroll dels cotxes i tot, tot en general (...). La mania que té tothom de pitar, els crits, la gent que crida molt...". (Ester, districte de les Corts).

"És inhabitable ara mateix (...). És clar, és que hi ha moltíssim soroll (...). Són els *guiris* en bici, són els bars, és el 'pam pam, pam' de les persianes cap

Mother and Child [Gravat en fusta; tinta i color en paper].
Kitagawa Utamaro. *Metropolitan Museum of Art*, Nueva York.
Licencia CC0. (Ca. 1800).

Mother and Child [Gravat en fusta; tinta i color en paper].
Kitagawa Utamaro. *Metropolitan Museum of Art*, Nueva York. Licencia CC0. (Ca. 1793).

avall, cap amunt, el butà. És a dir, és molt difícil ara viure.” (Inés, districte de Ciutat Vella).

Com Inés, moltes entrevistades esmenten la dificultat per mantenir una temperatura adequada dins de casa. L'escàs o inexistent aïllament tèrmic en els pisos obliga a recórrer a costosos sistemes de climatització per compte propi o a buscar refugi en espais públics que, segons elles, són insuficients i amb horaris limitats. En aquest context, la manca de zones d'ombra i de fonts d'aigua potable en carrers, parcs i places representa un obstacle important per a la vida diària amb nens i nenes petites.

"De vegades no ho puc entendre, perquè són parcs que posen 'refugi climàtic'. Però resulta que els parcs estan tots en zones solanes, no hi ha cap parc que estigui cobert. Llavors clar, on porto els meus fills, és un refugi, però sota d'aquest arbre no els puc deixar (...). Llavors sí que veig que en altres ciutats han anat posant... doncs plaques o teles per protegir una mica del sol. Però aquí no hi ha res, no hi ha cap parc que tingui alguna cosa de... i a més gairebé tot l'any fa sol." (Isabel, districte de Sant Martí).

"He vist que han començat a fer molts parcs per als nens. Però aquests parcs... Fan el parc, però no fan un lloc com perquè el nen pugui beure (...) Quin nen ha d'estar en un parc a 40 graus? O fins i tot dins de casa seva que no tingui aire [condicionat]. Llavors, si el portes al parc, has de tenir sí o sí una font d'aigua, almenys perquè s'hidrati cada cert temps a la cara o alguna cosa." (Cristina, districte de Sant Martí).

Barcelona, una ciutat per a la infància?: "Els nens no hi tenen lloc"

En les entrevistes realitzades, les reflexions sobre la temperatura, el soroll i la contaminació apareixen entrelaçades amb referències a altres aspectes de l'entorn urbà en què les participants van vivenciar l'embaràs i la criança. En el seu testimoni, Cristina va

apuntar a una cultura generalitzada a la ciutat de Barcelona que no reconeix nens i nenes com a persones que formen part de la vida social de la ciutat, la qual cosa limita les possibilitats per a la seva criança.

"He notat que Barcelona últimament no és *family friendly* (...). Perquè als joves els incomoda el plor d'un nen, o el crit d'un nen, o la pataleta d'un nen (...). Però, a Barcelona, no veig que hi hagi tants llocs així, familiars, que tu puguis dir, 'ei, mira, soc en aquest restaurant, em van tractar genial amb el meu fill, no em van posar cara, no em van posar gestos', així com... Això no ho he vist." (Cristina, districte de Sant Martí).

El sentir general que es desprèn de les converses amb les entrevistades és que Barcelona dista de ser una ciutat amable per a la infància. El testimoni de Montse, veïna d'Horta-Guinardó, recull una visió més àmplia: no només veu aquesta situació com un problema de Barcelona, sinó com una tendència global a les grans ciutats, on els nens, nenes o adolescents tenen un espai limitat en la vida social.

"Absolutament no. No hi ha lloc per als nens, però no és per Barcelona, jo crec que és una cosa social, global. Hi ha un tema global. Tampoc és una ciutat hostil per a les criatures... A veure, no és Nova York ni Londres, però... no és la meva ciutat ideal, sincerament, no

sé si existeix tampoc. No les conec. Segur que n'hi ha, però no... No, però no perquè no hi hagi dispositius per a la infància (...), sí que n'hi ha molts i està molt bé a nivell socioeducatiu, a nivell d'espais d'oci, però a nivell logístic, a nivell... de la gent, els nens no hi tenen lloc. Tenen lloc per fer quatre carantonyes, però no tenen un lloc. És difícil, sí, no és amable." (Montse, Horta-Guinardó)

Una de les conclusions clau d'aquest estudi és que un entorn saludable per criar no depèn només de l'aire net o els espais verds. Requereix, també, de la

[Yamauba Combing Her Hair with Kintarō](#) [Gravat en fusta; tinta i color en paper]. Kitagawa Utamaro. *Metropolitan Museum of Art*, Nueva York. Licencia CC0. (Ca. 1801).

Yamauba and Kintarō Playing with a Cherry [Gravat en fusta; tinta i color en paper]. Kitagawa Utamaro. *Metropolitan Museum of Art*, Nueva York. Licencia CC0. (Ca. 1795).

possibilitat de gaudir d'aquest entorn amb comoditat, seguretat i tranquil·litat, i fins i tot de les experiències que els entorns menys urbans semblen brindar al desenvolupament de la infància. En aquest aspecte, les persones que van créixer fora de Barcelona tendeixen a mostrar una major sensibilitat cap a aquests temes i tendeixen a comparar la criança urbana amb les seves pròpies infanteses viscudes en entorns rurals, en ciutats més petites i verdes, o llocs menys massificats i sorollosos.

"Jo vinc de [una població de Catalunya], és a dir, d'un poble. He tingut la sort que jo en les meves estones lliures veia les

cabres parir i anàvem amb l'avi de la meva amiga a recollir les cabres acabades de néixer. Això el meu fill no ho tindrà si no em moc". (Pilar, l'Eixample)

Barris i llars habitables: precarietats del paisatge urbà

Les dades de la nostra enquesta revelen que el 96,5 % de les participants considera fonamental per a la seva salut durant l'embaràs i la lactància evitar l'estrès causat per condicions precàries en l'habitatge (temperatures extremes, talls d'aigua o llum). Un percentatge molt alt també valora elements com una bona ventilació i accés a l'exterior (96,1 %) o la disponibilitat de calefacció i aire condicionat (86,6 %).

Tanmateix, l'accés a un habitatge considerat adequat per a la criança és un obstacle important a la ciutat de Barcelona, on l'especulació immobiliària i la massificació turística expulsa moltes famílies de la ciutat. Segons un informe presentat pel Consell Econòmic i Social de Barcelona el 2024, entre un 20 % i un 25 % dels canvis d'habitatge que s'han produït a la Regió Metropolitana de Barcelona en els últims cinc anys han estat per motius econòmics, en un moviment dirigit unilateralment des de la ciutat de Barcelona cap a la perifèria, que s'espera que augmenti en els pròxims cinc anys a causa de la constant pujada del preu del lloguer i la compravenda d'habitatges.

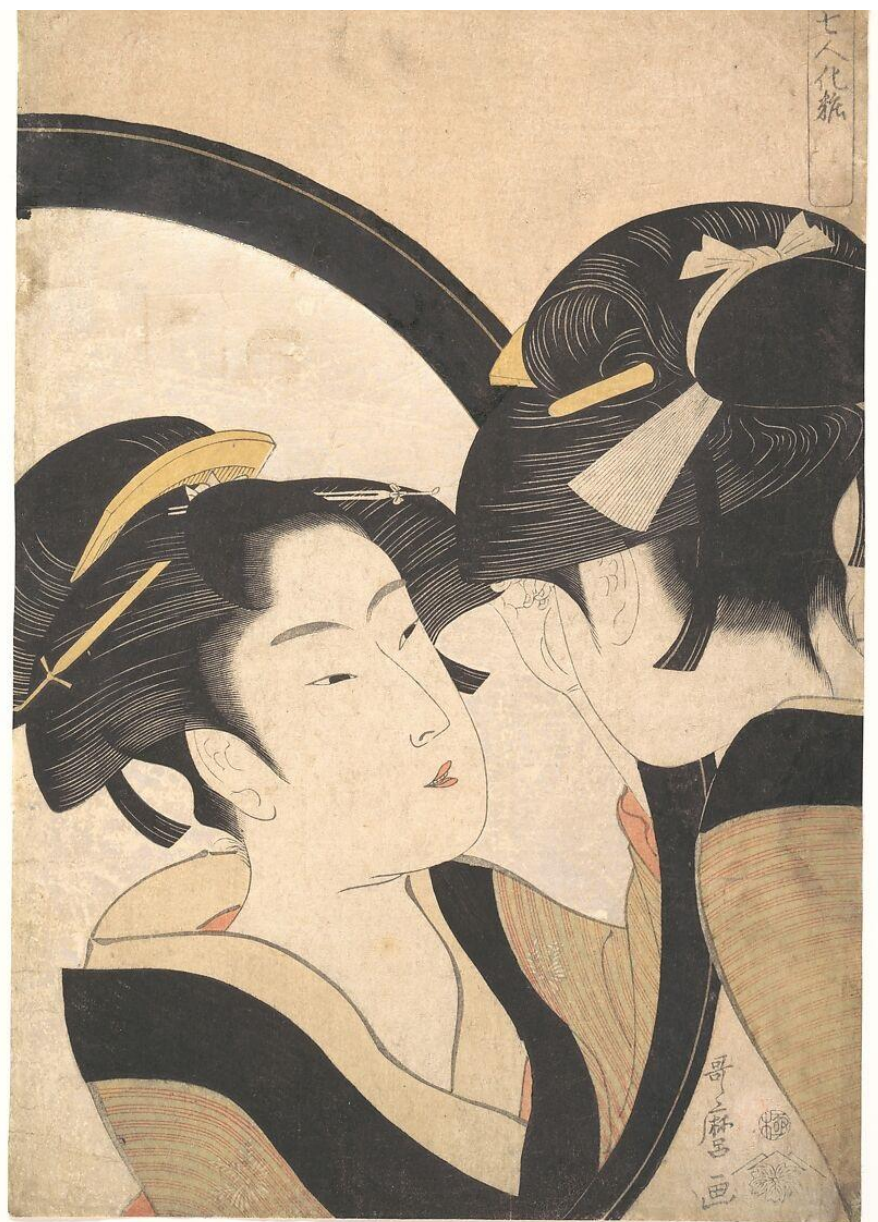
Més enllà de la problemàtica habitacional, algunes entrevistades van assenyalar també la falta de polítiques públiques

orientades a la infància. Moltes dones enfronten dificultats per accedir a places de guarderia o consideren insuficients les infraestructures bàsiques, com zones d'ombra, fonts d'aigua o espais públics adequats per alletar. El 64,8 % va assenyalar que aquests espais resulten escassos i, entre les qui els consideren molt importants, el 82,9 % va manifestar insatisfacció amb la seva disponibilitat i qualitat.

La seguretat en l'entorn també apareix com un aspecte clau: algunes mares van esmentar la delinqüència, la venda ambulat o la presència de drogues en parcs infantils com a factors que compliquen la criança. A això s'hi sumen els riscos associats al trànsit i la percepció de carrers bruts o plens d'escombraries. No obstant això, també destaquen aspectes positius de viure a Barcelona, com la xarxa de suport social i familiar, la possibilitat de desplaçar-se a peu, l'accés a professionals de la salut i la vitalitat del teixit associatiu als barris. Aquests beneficis, però, conviuen amb desafiaments que marquen profundament la seva vida quotidiana. Per aquestes dones, el concepte d'entorn transcendeix el físic: inclou barreres de gènere, classe social, origen, estructura urbana i accés a recursos. En els seus relats, els problemes ambientals i climàtics s'entrellacen amb les característiques del model de ciutat, configurant una realitat complexa en la qual criar en un entorn sa esdevé una lluita diària.

Estratègies de cura en un entorn urbà travessat per la crisi climàtica

Malgrat el malestar i la incertesa ambiental, moltes mares despleguen estratègies per protegir la seva salut i la de les seves filles i fills, adaptant-se a un context en què les cures s'exerceixen en condicions altament exigents. En els seus relats emergeixen múltiples pràctiques, fortament condicionades per les possibilitats econòmiques de cada família. Algunes recorren a mobilitats temporals —com escapades a segones residències o visites a familiars fora de la ciutat durant els mesos més calorosos—, tot i que aquesta opció dista de ser universal: el 27,2 % de les persones enquestades va manifestar que desitjaria poder realitzar

[Naniwa Okita Admiring Herself in a Mirror](#) [Gravat en fusta; tinta i color en paper, terra de mica]. Kitagawa Utamaro. *Metropolitan Museum of Art*, Nueva York. Licència CC0. (Ca. 1790-95).

aquest tipus de desplaçaments, però no ho aconsegueix per limitacions econòmiques.

Altres estratègies es vinculen amb la gestió del dia a dia en el context urbà. Moltes participants adapten els seus recorreguts per evitar carrers sorollosos, amb trànsit intens o escassa ombra, i procuren no sortir en les hores de més calor. Algunes reorganitzen les tasques domèstiques, ajusten rutines familiars o introdueixen petits canvis en el consum: opten per productes de neteja més "naturals", eviten cosmètics amb químics o intenten reduir la seva petjada ecològica a la llar. També busquen transmetre una consciència ambiental als seus fills —i, fins i tot, en alguns casos, a les seves parelles— com a forma de preparar-se col·lectivament per a un futur incert.

Si bé reconeixen que aquestes pràctiques no sempre poden sostenir-se en el temps per manca de recursos o de suport, moltes assumeixen un rol actiu en la cura quotidiana de l'entorn on crien. Ho fan, però, amb plena consciència que la responsabilitat no hauria de recaure exclusivament en les famílies. L'absència de polítiques públiques que afrontin la crisi ambiental des d'una perspectiva de cura apareix de manera reiterada com un límit estructural en els seus testimonis.

Així, els recursos econòmics es mostren com una condició fonamental per a l'acció. Tot i que la majoria de les

“Woman Holding Up a Parasol” de la sèrie Ten Classes of Women’s Physiognomy (Fujo ninsō juppen: Higasa o sasu onna) [Gravat en fusta; tinta i color en paper]. Kitagawa Utamaro. *Metropolitan Museum of Art*, Nueva York. Licència CC0. (Ca 1792-93)

participants mostra una elevada consciència ambiental, no totes aconsegueixen traduir-la en accions concretes. Les dones amb majors ingressos tendeixen a desplegar més estratègies de mitigació enfront dels riscos ambientals, mentre que aquelles que es defineixen en una situació econòmica "molt dolenta" no tenen els mitjans per prendre moltes de les decisions indagades en l'enquesta: evitar el consum de productes nocius durant l'embaràs, desplaçar-se a llocs menys contaminats, millorar hàbits de

son i exercici, reduir l'estrès o l'exposició al sol, o invertir en l'aïllament i aclimatació de l'habitatge familiar. L'evidència assenyalava que la resistència cultural o la indiferència cap a aquestes estratègies de cura és minoritària: la principal barrera per a la seva adopció no resideix en la falta d'interès o de consciència, sinó en la manca de recursos materials per implementar els canvis desitjats.

Ciutadania reproductiva i futurs urbans compartits: algunes reflexions finals

Els resultats del nostre estudi mostren que la maternitat, en l'actual escenari

d'emergència climàtica, és percebuda no només com una responsabilitat individual pel benestar immediat dels fills i filles, sinó també per la seva salut futura i, en última instància, el destí col·lectiu de la humanitat. En aquest context, la maternitat es viu com una experiència profundament travessada per consideracions ètiques i morals, que en ocasions produeix dilemes sobre el sentit de portar vida a un món ambientalment incert. Aquesta càrrega de responsabilitat pot donar lloc a sentiments de culpa o ansietat pel futur climàtic.

A més, en els discursos mediàtics i sanitaris s'observa una tendència a

Child Lighting Fireworks, del llibre il·lustrat *Flowers of the Four Seasons*. [Gravat en fusta; tinta i color en paper]. Kitagawa Utamaro. *Metropolitan Museum of Art*, Nueva York. Licència CC0. 1801

individualitzar la responsabilitat enfront dels riscos ambientals, traslladant a les dones la tasca de protegir el futur a través del control dels seus propis cossos i l'evitació de tota possible exposició a tòxics. Aquesta lògica es veu reforçada per certs enfocaments biomèdics, en particular els centrats en l'epigenètica, que destaquen com les condicions de l'entorn —incloent-hi pràctiques culturals com l'alimentació— poden influir en la salut de les generacions futures i estan, al seu torn, determinades per les experiències de les anteriors. Tanmateix, aquest marc corre el risc de consolidar la idea que són els individus —i especialment les dones— els qui han d'assumir la responsabilitat de decisions amb impacte intergeneracional, desplaçant a un segon pla les causes

estructurals sistèmiques del deteriorament ambiental.

Les participants de l'estudi expressen amb claredat que amb l'acció individual no n'hi ha prou. Reclamen a professionals sanitaris i institucions l'accés a informació clara, comprensible i útil sobre salut ambiental, ja que la que reben actualment sol ser escassa, contradictòria o poc pràctica. Aquesta manca d'orientació formal incrementa la càrrega mental i el treball de cura que assumeixen, obligant-les a buscar informació pel seu compte i a prendre decisions en un escenari de gran incertesa.

Pot Barcelona, en les seves condicions actuals, ser una ciutat per a totes les maternitats i infància? La demanda de més justícia ambiental i d'un suport institucional sòlid obre una reflexió profunda sobre el que fa habitable una ciutat i interpel·la directament la possibilitat de construir futurs urbans en comú.

La nostra recerca revela així la necessitat urgent de desenvolupar polítiques i estratègies de salut ambiental i de prevenció de riscos que no descansin exclusivament en el canvi d'hàbits individuals i que reconeguin les desigualtats socials, econòmiques i territorials. Cuidar la salut materno-infantil en un context de crisi ambiental no pot ser una tasca delegada en les mares de manera aïllada, sinó un compromís col·lectiu orientat a garantir entorns urbans saludables, sostenibles i equitatius per a tota la ciutadania.

“Hour of the Rat: Mistress” de la sèrie Women’s Daily Customs (Fuzoku bijin tokei) [Gravat en fusta; tinta i color en paper]. Kitagawa Utamaro. *Metropolitan Museum of Art*, Nueva York. Licència CC0. 1790.

Sobre les autores

Ana Cerezuela González

Màster en Investigació Antropològica i les seves Aplicacions per la Universidad Nacional de Educación a Distància (2024). Graduada en Antropologia Social i Cultural per la Universidad Complutense de Madrid (2020). Doctoranda en Antropologia Social i Cultural en el Grup AFIN de la Universitat Autònoma de Barcelona, on desenvolupa una tesi sobre les experiències socioculturals del risc reproductiu. Investigadora al WP 12 de la Xarxa RICORS-SAMID de grups de recerca i serveis de salut maternoinfantil d'Espanya i al projecte *Viure l'embaràs a Barcelona: dones i persones gestants davant l'emergència climàtica* (Ajuntament de Barcelona).

Helena Montasell i Punsola

Graduada en Estudis Socioculturals de Gènere per la Universitat Autònoma de Barcelona (2023). Actualment, cursa el Màster d'Antropologia Mèdica i Salut Global a la Universitat Rovira i Virgili. Integradora social titulada, amb experiència en l'àmbit de migració, refugi i infàncies i adolescències en risc des d'una perspectiva de gènere. Investigadora en el projecte *Viure l'embaràs a Barcelona: dones i persones gestants davant l'emergència climàtica* (Ajuntament de Barcelona).

Carolina Remorini

Llicenciada en Antropologia i doctora en Ciències Naturals per la Universidad Nacional de La Plata (UNLP), Argentina. Investigadora postdoctoral al Grup AFIN Barcelona de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). La seva trajectòria s'ha centrat en l'estudi del desenvolupament infantil, la salut perinatal i la criança des del punt de vista etnogràfic, en diversos contextos culturals. Coordina el projecte *Viure l'embaràs a Barcelona: dones i persones gestants davant l'emergència climàtica* (Ajuntament de Barcelona) i és investigadora al WP 12 de la Xarxa RICORS-SAMID de grups de recerca i serveis de salut maternoinfantil d'Espanya.

Sobre l'autor de les imatges

Kitagawa Utamaro

Pintor d'estampes japonès, considerat un dels millors artistes dels gravats *ukiyo-e*. Se'l coneix especialment per les seves magistrals composicions de dones, conegudes com *bijinga*. També va fer estudis de la naturalesa, en particular, llibres il·lustrats de bestioles. Se'n sap ben poc de la vida d'Utamaro. La seva obra va començar a aparèixer a la dècada de 1770, i va assolir la fama als inicis de la dècada de 1790 amb els seus retrats de persones d'una bellesa caracteritzada pels seus trets allargats i exagerats. Va realitzar més de 2000 gravats coneguts i va ser un dels pocs artistes *ukiyo-e* que va aconseguir un gran renom a tot Japó durant la seva vida.

El 1804 va ser arrestat i empresonat durant cinquanta dies per realitzar gravats il·legals que representaven el governant militar del segle XVI, Toyotomi Hideyoshi, i va morir dos anys després. La seva obra va arribar a Europa a mitjan segle XIX, on es va fer molt popular, gaudint d'una especial acceptació a França. Va influir en els impressionistes europeus, particularment pel seu ús de vistes parcials, amb èmfasi en la llum i l'ombra. La referència a la «influència japonesa» entre aquests artistes sol al·ludir a l'obra d'Utamaro.

(Wikipedia)

Per llegir

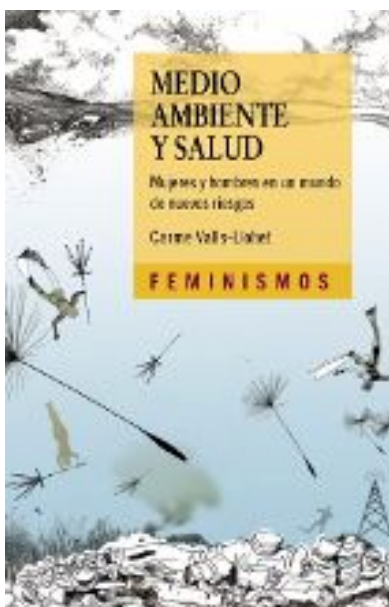

Silvestre, Elisabet i Codina, Elena (2024)

Los primeros mil días. Hábitos para un embarazo, una infancia y una vida saludables

Integral

Aquest llibre ofereix una guia completa i basada en l'evidència per acompanyar el període crucial que va des de la concepció fins als dos anys de vida del nadó. Al llarg de les seves pàgines, les autores proposen hàbits senzills i sostenibles que poden marcar una diferència significativa en la salut present i futura dels fills i filles: des d'una alimentació equilibrada fins a l'enfortiment del vincle afectiu, la reducció de tòxics en el seu entorn, l'ús conscient de pantalles o la connexió amb la natura. Amb un enfocament integrador, *Los primeros mil días* convida a reflexionar sobre el poder de les petites decisions quotidianes i a construir un estil de vida més saludable per a tota la família.

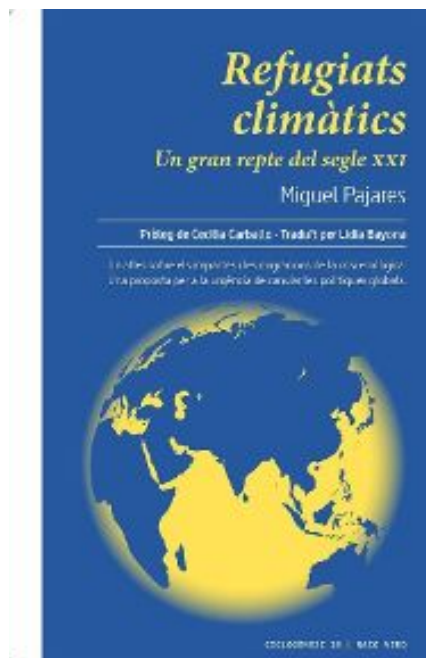

Valls-Llobet, Carme (2018)

Medio ambiente y salud. Mujeres y hombres en un mundo de nuevos riesgos

Ediciones Cátedra

En l'actualitat, nombroses malalties i altres trastorns de la salut de les dones tenen una causa ambiental. Si bé els homes també es veuen afectats, creixents evidències científiques mostren que el cos de les dones és encara més vulnerable a la contaminació existent en el medi domèstic i en el laboral. La contaminació pot arribar-nos a través de moltes vies, principalment de l'aire, l'aigua, els aliments, els cosmètics, els camps electromagnètics, etc. En la línia de la preocupació feminista per la salut que va iniciar el Col·lectiu de Dones de Boston en el darrer terç del segle XX, la coneguda endocrinòloga Carme Valls-Llobet proporciona una valuosa informació científica i conclou cadascun dels capítols amb una sèrie de consells de prevenció que van des de les mesures individuals que podem adoptar en la nostra vida quotidiana fins a les polítiques públiques que caldria implementar.

Pajares, Miguel (2020)

Refugiats climàtics. Un gran repte pel segle XXI

Raig Verd

El cambio climático debe ser una prioridad transversal en el diseño y la gestión de las políticas públicas, no solo por sus efectos devastadores sobre el planeta, sino también por sus graves consecuencias humanas. Este libro analiza en profundidad los desplazamientos y migraciones climáticas que ya están ocurriendo, así como los que podrían producirse en las próximas décadas debido a la desertificación, la pérdida de cultivos, la escasez de agua potable o el aumento del nivel del mar. A través de un recorrido región por región —con especial atención a zonas de África, Asia y América Latina—, se ofrece una visión rigurosa de la dimensión global del fenómeno. Además, plantea el debate sobre el estatus de las personas que huyen por causas climáticas y propone estrategias tanto para mitigar el cambio climático como para gestionar sus impactos migratorios.

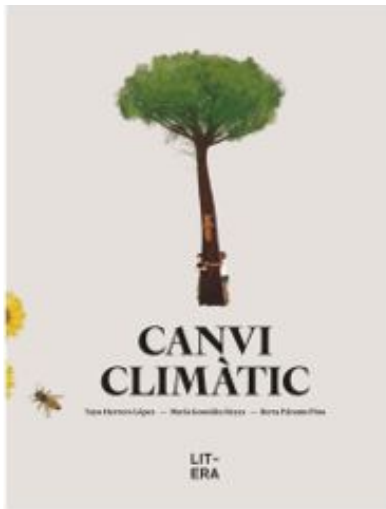

Loach, Mikaela (2025)

No és tan radical

Jande

En aquest assaig lúcid i compromès, Mikaela Loach desmunta la imatge edulcorada de l'acció climàtica promoguda pels mitjans i planteja la urgència d'afrontar el canvi climàtic des d'una perspectiva antiracista, interseccional i transformadora. Davant un sistema capitalista que perpetua la desigualtat i genera ecoansietat, l'autora defensa que la justícia climàtica no és una posició radical, sinó una necessitat col·lectiva. A través d'una mirada crítica, analitza temes com el racisme ambiental, el colonialisme, la desigualtat econòmica i les migracions climàtiques. Amb un to esperançador, el llibre proposa camins reals cap a la igualtat i el canvi sistèmic.

Herrero, Yayo; González, María i Páramo, Berta (2019)

Canvi Climàtic

Litera Libros

Aquest llibre ofereix una explicació clara i accessible sobre l'origen, les causes i les conseqüències del canvi climàtic. A través d'un llenguatge proper, repassa la història de l'ús energètic humà des de la Revolució Industrial fins avui, analitzant com el model econòmic basat en combustibles fòssils ha desencadenat una crisi ecològica global. L'obra convida a reflexionar sobre l'impacte ambiental en boscos, aigües, animals i persones, i planteja accions concretes per afrontar aquesta emergència des d'una perspectiva educativa, crítica i transformadora.

Cerezuela González, Ana (2024)

No deja herederas (en La viuda)

Valparaíso Ediciones

El poema “[No deja herederas](#)”, inclòs a *La viuda* d'Ana Cerezuela, reflexiona sobre l'herència impossible en un món ferit pel col·lapse. Des d'una veu àcida i tendra, recorre escenaris d'un imaginat apocalipsi íntim i climàtic entrelaçats amb una renúncia al futur, que és també un acte d'amor silenciós.

Per veure

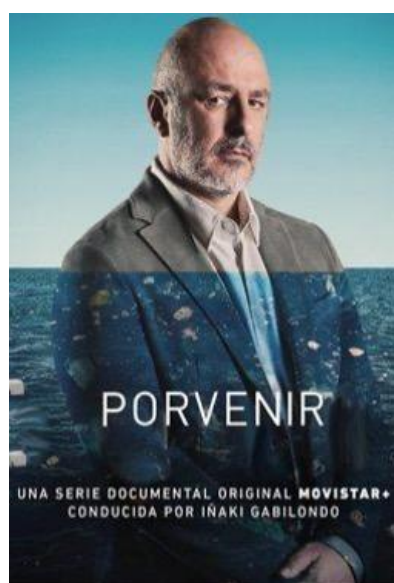

Collazos Solà, Meri (2024)

Respira, mama [Documental]

Espanya, 77 min

El 2013, Meri és mare de Nina, una nena amb el dèficit genètic Alfa1, una anomalia que la deixa desprotegida davant malalties pulmonars i la posa en perill davant l'amenaça invisible de l'aire contaminat en ciutats com la seva, Barcelona. En la seva recerca de respostes, Meri coneix experts i altres famílies que, com ella, lluiten pel dret a un aire net per als seus fills. Els seus descobriments sorprenents conviuen amb les brutals contradiccions del dia a dia, que, tard o d'hora, haurà de canviar pel bé de tots. Els efectes del Dieselgate, el descobriment de l'edició genètica CRISPR i la pandèmia de la COVID-19 marquen la cronologia del relat. Hi ha esperança per a un futur millor per als nostres fills?

Cortés-Cavanillas, Alfonso (2020)

Porvenir [Minisèrie TV]

Espanya

Docuficció de tres episodis en què per primera vegada s'aborda el canvi climàtic al nostre país. Conduïda per Iñaki Gabilondo, la sèrie s'ubica en dos universos: el purament documental, en el qual a través de converses amb científics i naturalistes espanyols s'analitzen els estralls que la mà de l'home està causant en el paisatge espanyol (Doñana, Pirineus, El Hierro), i el de ficció, on coneixerem la història d'una família que realitza un viatge sentimental, geogràfic i temporal en el qual els canvis i les conseqüències poden ser irreparables. Com diu Iñaki Gabilondo, "no és el que està passant, és el que ens està passant".

Molas, Anna (2024)

Situando el “medio ambiente”: Embarazadas y lactantes frente a la emergencia climática y la contaminación en Barcelona

Seminaris AFIN

Cada vegada són més els estudis que apunten a les conseqüències irreversibles de l'exposició a ambients adversos i a la contaminació en l'etapa perinatal. S'ha demostrat que la incidència de parts prematurs, les perdudes gestacions o les morts fetals, per exemple, tenen una correlació directa amb les temperatures extremes i la contaminació ambiental. En la mateixa línia, es considera que l'exposició de les dones a ambients adversos pot tenir afectacions en la salut de les generacions futures a través de mecanismes epigenètics. Aquest focus emergent en el camp de la salut s'ajunta amb la creixent atenció mediàtica, social i política cap al futur que ens depara el canvi climàtic si no pot ser revertit. Aquesta presentació se centra en les experiències de les dones embarassades i lactants a Barcelona en relació amb el medi ambient i els discursos sobre el canvi climàtic. A través de les seves veus es mostrarà com l'ambient en el context de Barcelona es torna un concepte ampli que abasta factors de gènere, socioeconòmics, urbanístics i turístics que interseccionen i no es deslliguen fàcilment. Els resultats d'aquesta exploració revelen la importància de situar geogràficament i culturalment les ansietats ambientals per al disseny de polítiques específiques.

[Mirar vídeo](#)

Per escoltar

Codina, Elena

El divan: “Abans de canviar el món, fes tres voltes per casa teva”

Catalunya Ràdio (02/03/2025)

En [aquesta entrevista](#), la doctora Elena Codina, nefròloga pediàtrica i activista per la salut ambiental, relata el gir que va prendre la seva trajectòria professional després de la pandèmia i la seva implicació en una plataforma ciutadana que ja ha arribat al Congrés dels Diputats. Amb un enfocament pràctic i proper, ofereix consells per reduir l'exposició diària a tòxics: consumir productes ecològics i de temporada, evitar l'aigua embotellada o ventilar la llar diverses vegades al dia. Una conversa que proposa començar el canvi des de casa per avançar cap a un futur més saludable.

Valdez, Natali i Molas, Anna

Estilo de vida, medio ambiente y embarazo: una perspectiva antropológica de la responsabilidad y el autocuidado

Conversaciones AFINes, 2024

En [aquest episodi](#), la investigadora Anna Molas conversa amb Natali Valdez, antropòloga de la University of Fordham i autora del llibre *Weighing the Future: Race, Science, and Pregnancy Trials in the Postgenomic Era*, sobre els discursos al voltant de l'estil de vida i l'embaràs des d'una mirada crítica i situada. A partir de l'anàlisi d'assaigs clínics i narratives biomèdiques, reflexionen sobre com es construeixen les idees de risc i responsabilitat a l'entorn de la salut maternoinfantil. Davant enfocaments centrats en la culpabilització individual, proposen una perspectiva de responsabilitat col·lectiva que tingui en compte les desigualtats socials i les exposicions ambientals que travessen la gestació.

Martínez, Rubén; Santiago Muiño, Emilio i Aznar, Laura

Qui paga la crisi climàtica?

El pòdcast de CRÍTIC, 2025

[Aquest episodi](#) analitza com la crisi climàtica s'entrellaça amb les desigualtats socials i per què la transició ecològica s'ha de plantejar des de la justícia social. Amb la participació de Rubén Martínez (IDRA) i Emilio Santiago Muiño (CSIC), s'aborden qüestions clau com la distribució desigual dels impactes del canvi climàtic i la necessitat de repensar els models urbans, econòmics i energètics. Conduït per la periodista Laura Aznar, el capítol ofereix una mirada crítica i profunda sobre qui assumeix realment el cost de l'emergència climàtica.

Notícies

AFIN

Participa en el nostre estudi sobre la gestió professional de les pèrdues gestacionals primerenques

El Grup AFIN convida els i les professionals de la salut perinatal dels àmbits de ginecologia, obstetrícia, infermeria i comaratge a participar en el qüestionari “Professionals de la salut: gestió de les pèrdues gestacionals primerenques”.

Aquest projecte, finançat per la Fundació “la Caixa”, està dirigit per les doctores Diana Marre (Universitat Autònoma de Barcelona), María José Rodríguez Jaume (Universitat d’Alacant) i Elisa Llurba (Institut de Recerca de l’Hospital de la Santa Creu i Sant Pau). A més, forma part de les xarxes de salut maternoinfantil RICORS-SAMID 2021 i 2024, finançades per l’Institut de Salut Carlos III.

L’objectiu de l’estudi és conèixer com els i les professionals de la salut gestionen les pèrdues d’embaràs abans de les 22 setmanes de gestació, així com identificar necessitats, reptes i bones pràctiques en l’atenció a les dones i famílies que viuen aquestes experiències.

Convidem els i les professionals de la salut perinatal a col·laborar en l’estudi responent un qüestionari completament anònim, accessible [en aquest enllaç](#).

Per a qualsevol consulta, podeu contactar amb la Dra. María José Rodríguez (mj.rodriguez@ua.es).

Oberta la inscripció per a la jornada “Filles de l’emergència climàtica” del Grup AFIN

El Grup AFIN Barcelona ha obert el període d’inscripció gratuïta per a la jornada pública “Filles de l’emergència climàtica: reconstruir futurs, repensar la maternitat, habitar Barcelona”, que se celebrarà el 20 de novembre de 2025 al Centre d’Innovació Urbana Ca l’Alier, a Barcelona.

L'esdeveniment, que tindrà lloc de 10.00 a 18.30 h, és la jornada de cloenda del projecte de recerca *Viure l'embaràs a Barcelona: dones i persones gestants davant l'emergència climàtica*, desenvolupat per AFIN amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona i en col·laboració amb l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, l'Hospital Sant Joan de Déu i l'Hospital del Mar.

La jornada estarà oberta a totes les persones interessades i combinarà taules rodones, ponències, presentacions de recerca i activitats participatives, a l'entorn de com les dones i les persones gestants experimenten l'emergència climàtica i la contaminació en la seva vida quotidiana a la ciutat de Barcelona.

El programa inclou dues taules rodones amb especialistes de diverses disciplines, una ponència central de la doctora endocrinòloga Carme Valls-Llobet, la presentació de resultats del projecte de recerca a càrrec de l'equip d'AFIN i una activitat interactiva.

La inscripció és totalment gratuïta. Tant el programa complet com el [formulari d'inscripció](#) estan disponibles al web del Grup AFIN.

AFIN a la Medical Anthropology Europe Conference 2025, Viena

Del 16 al 19 de setembre de 2025 va tenir lloc a la University of Vienna la conferència internacional *Medical Anthropology Europe Conference*, que va reunir investigadores i investigadors d'arreu del món. Durant quatre dies, la trobada va oferir espais de debat i reflexió col·lectiva entorn de les redefinicions contemporànies de la salut i el benestar, amb l'objectiu de pensar críticament les possibilitats i impossibilitats de la salut avui, així com el paper de l'antropologia mèdica en un context global. Les recerques del Grup AFIN hi van ser presents en diversos panells amb aportacions que van abordar qüestions vinculades a la salut reproductiva, les temporalitats de la maternitat i l'impacte de les noves tecnologies en l'àmbit clínic.

Al panell "Intersecting frontiers: towards understanding intersections among climate change, culture, gender, and health in the Anthropocene/", organitzat per Sadiq

Bhanbhro i Inayat Ali, Ana Cerezuela, doctoranda en Antropologia Social al Grup AFIN, va presentar, en coautoria amb Anna Molas i Helena Montasell, la ponència “Making future in a changing climate: Maternal experiences of environmental risk and strategies for sustaining life in Barcelona”. En aquesta ponència va exposar els resultats del projecte *Viure l'embaràs a Barcelona: dones i persones gestants davant l'emergència climàtica*, explorant les percepcions i estratègies de 35 dones embarassades o lactants a Barcelona davant dels riscos ambientals derivats del canvi climàtic i la contaminació i el seu impacte en la salut reproductiva en entorns urbans.

El panell “Redefining Reproductive Temporalities: Bodies, Gender, Care, and Contestations in Health and Well-Being”, coordinat per Falia Varelaki, Alessandra Brigo i Manon M. S. Vialle, va reunir recerques sobre les temporalitats de la vida reproductiva. En aquest context, Diana Marre, catedràtica i doctora en Antropologia Social i directora del Grup AFIN, va presentar juntament amb Hugo Gaggiotti la ponència “Advanced Maternal Age: Reproductive Temporalities in Spain and UK”. La seva ponència va explorar les tensions que afronten les dones que posposen la maternitat a Espanya i al Regne Unit, analitzant la intersecció entre les trajectòries laborals, els règims de benestar neoliberal i les normes

biomèdiques que defineixen l'edat materna avançada com un factor de risc.

Finalment, al panell “The uterus: knowledges, practices, imaginaries”, organitzat per Leah Eades i Marie de Lutz, Paula Martone, doctoranda en Antropologia Social amb el Grup AFIN, va presentar, en coautoria amb Anna Molas, la ponència “Just like a real uterus? Insights from health professionals and parents on the promises of the Artificial Placenta”. La seva ponència va explorar les percepcions de professionals sanitaris, progenitors i promotors del projecte sobre la placenta artificial, mostrant tensions entre la innovació tecnològica i les preocupacions sobre el vincle afectiu, l'autonomia reproductiva i l'accés equitatiu.